

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 17. oktober 2024 av Høyesterett i avdeling med

dommer Hilde Indreberg
dommer Henrik Bull
dommer Espen Bergh
dommer Thom Arne Hellerslia
dommer Christian Lund

HR-2024-1901-A, (sak nr. 24-067774STR-HRET)
Anke over Gulating lagmannsretts dom 19. mars 2024

Påtalemyndigheten

(statsadvokat May-Britt Erstad)

mot

A

(advokat Arild Christian Dyngeland)

S T E M M E G I V N I N G

- (1) Dommer **Hellerslia:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder utmåling av straff for seksuelle overgrep begått av en far mot sine to døtre og reiser særlig spørsmål om hvordan den samlede straffen skal fastsettes, jf. straffeloven § 79 bokstav a.

- (3) A har to døtre, B, som er født 00.00.2002, og C, som er født 00.00.2006. I april 2023 ble A satt under tiltale for seksuelle overgrep mot B og C. Tiltalepostene for overgrep mot B gjaldt for det første overtredelse av straffeloven § 301, jf. § 299, om grov voldtekt mot barn under 14 år, samt tilsvarende bestemmelse i straffeloven av 1902. Forholdet ble vurdert som grovt som følge av gjentatte overgrep. I første del av tiltaleperioden var hun dessuten under 10 år. Gjerningsbeskrivelsen var slik, jf. post I a:

«I perioden fra omtrent 2009–24. mai 2016, på bopel i ---veien 00 og --- 00 i X og på telttur i Sverige, har han ved gjentatte anledninger masturbert sin datter B født 00.00.2002 sitt kjønnsorgan, ført en finger inn i skjeden hennes og plassert sin nakne penis på/inntil hennes nakne skjede.»

- (4) Post III gjaldt straffeloven § 302 om seksuell omgang med barn mellom 14 og 16 år, med samme gjerningsbeskrivelse som under post I, tidfestet til perioden fra 25. mai 2016 til 24. mai 2018. Post V a gjaldt straffeloven § 312 og tilsvarende bestemmelse i straffeloven av 1902, om seksuell omgang med slektning i nedstigende linje, med samme gjerningsbeskrivelse som under post I a, men tidfestet til fram til 20. juli 2018.

- (5) Også for overgrep mot C gjaldt tiltalen for det første grov voldtekt av barn under 14 år, jf. post I b, med slik gjerningsbeskrivelse:

«I perioden fra omtrent 2010–18. januar 2020, på bopel i ---veien 00 og --- 00 i X og på telttur i Sverige, har han ved gjentatte anledninger masturbert sin datter C født 00.00.2006 sitt kjønnsorgan og plassert sin nakne penis på/inntil hennes nakne skjede og/eller rumpe og beveget den der, benyttet et vibrerende massasjeapparat på kjønnsorganet hennes utenpå trusen og lagt seg over henne mens de begge hadde klær på og gjort samleiebevegelser.»

- (6) Post II gjaldt forsøk på voldtekt av noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, jf. straffeloven § 291, jf. § 16. Dette forholdet var tidfestet til sommeren 2022. Post IV gjaldt straffeloven § 304 om seksuell handling med barn under 16 år, og tilsvarende bestemmelse i straffeloven av 1902, med slik gjerningsbeskrivelse:

«I perioden fra omtrent 2010 - 18. januar 2022, på bopel i ---veien 00, --- 00 og ---vei 00 i X, har han ved gjentatte anledninger utført seksuelle handlinger mot sin datter C født 00.00.2006. De seksuelle handlingene har blant annet bestått i at han masserte hennes nakne rumpe samt befølte og slikket henne på brystene.»

- (7) Post V b gjaldt seksuell omgang med slektning i nedstigende linje, med samme gjerningsbeskrivelse som under post I b.
- (8) Post VI i tiltalen gjaldt samleie med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, jf. straffeloven § 292, jf. § 291, overfor tiltaltes tidligere ektefelle.
- (9) Ved Hordaland tingretts dom 13. juli 2023 ble A dømt i henhold til samtlige poster i tiltalen til en straff av fengsel i 12 år. Han ble også ilagt kontaktforbud på 5 år mot begge barna, samt dømt til å betale 250 000 kroner i oppreisningserstatning til hver av dem.
- (10) A anket dommen. Gulating lagmannsrett avsa dom 19. mars 2024. A ble frifunnet for post VI. Han ble domfelt for de øvrige postene, men likevel slik at forholdet i post II ble endret til å gjelde seksuell omgang og derfor inngikk i post V b om straffeloven § 312.
- (11) Lagmannsrettens domsslutning lyder slik:
- «1. A, født 00.00.1974 frifinnes for overtredelse av straffeloven (1902) § 192 annet ledd bokstav a, jf. første ledd bokstav b og straffeloven (2005) § 292, jf. § 291, forholdet i tiltalebeslutningens post VI.
 2. A, født 00.00.1974, dømmes for overtredelse av straffeloven (1902) § 195 annet ledd bokstav c, jf. første ledd, straffeloven (1902) § 195 annet ledd bokstav c, jf. første ledd, straffeloven (2005) § 301, jf. § 299, straffeloven (2005) § 302, straffeloven (1902) § 200 annet ledd første punktum, straffeloven (2005) § 304, straffeloven (1902) § 197, straffeloven (2005) § 312, jf. straffeloven (2005) § 79 bokstav a, til fengsel i 8 – åtte – år og 6 – seks – måneder. Varetekt kommer til fradrag med 416 – firehundreogseksendager – dager pr. 27.02.2024, jf. straffeloven (2005) § 83.
 3. A, født 00.00.1974, ilægges kontaktforbud overfor B født 00.00.2002 og C født 00.00.2006 for en periode på 5 – fem – år fra rettskraftig dom, jf. straffeloven § 57, jf. § 58.
 4. A, født 00.00.1974, dømmes til å betale oppreisningserstatning til B født 00.00.2002 med 250 000 – tohundreogfemtitusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
 5. A, født 00.00.1974, dømmes til å betale oppreisningserstatning til C født 00.00.2006 med 250 000 – tohundreogfemtitusen – kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.
 6. A, født 00.00.1974, frifinnes for kravet om oppreisning fra D.»
- (12) Påtalemyndigheten har anket straffutmålingen til Høyesterett.
- (13) Aktor har for Høyesterett lagt ned påstand om at A dømmes til fengsel i 11 år og 6 måneder, med fradrag for utholdt varetekt. Forsvarer har på vegne av A lagt ned påstand om at straffen settes ned, subsidiært at anken forkastes, og atter subsidiært at domfelte anses på mildeste måte.

Mitt syn på saken

Straffutmåling ved sammenstøt av lovbrudd

- (14) Tiltalte er domfelt for å ha begått en rekke overgrep som rammes av flere straffebud mot hver av døtrene. Ved fastsettelse av samlet straff for flere overtredelser bygger vår tradisjon på det såkalte straffskjerpelsesprinsippet. Straffeloven § 79 bokstav a regulerer strafferammen i slike tilfeller, men sier ikke noe uttrykkelig om metoden for å fastsette samlet straff. Det er imidlertid vanlig å forankre straffskjerpelsesprinsippet i denne bestemmelsen, da den bygger på et slikt prinsipp.
- (15) Straffskjerpelsesprinsippet er omtalt nærmere blant annet i HR-2017-1282-A avsnitt 75:
- «Når det skal utmåles en samlet straff for flere straffbare forhold, gjelder reglene i straffeloven § 79 bokstav a. Som den tidligere bestemmelsen i straffeloven 1902 § 62, fastslår denne bestemmelsen det såkalte straffskjerpelsesprinsippet. Dette innebærer at det tas utgangspunkt i det mest alvorlige forholdet, og at det deretter gis et tillegg i straffen for de øvrige overtredelsene. Ut fra rimelighetshensyn, og tatt i betraktning at maksimal samlet fengselsstraff er 21 år også i tilfeller der § 79 bokstav a kommer til anvendelse, vil straffen i mange tilfeller bli vesentlig lavere enn om man skulle anvendt det såkalte kumulasjonsprinsippet. Kumulasjonsprinsippet innebærer at straffen for de enkelte handlingene domfellelsen gjelder, legges sammen. Forskjellen mellom anvendelse av straffskjerpelsesprinsippet og kumulasjonsprinsippet blir størst når domfellelsen gjelder et stort antall straffbare handlinger.»
- (16) Det følger av straffeprosessloven § 40 første ledd fjerde punktum at det skal opplyses i domsgrunnene om § 79 bokstav a er anvendt, og at det bør pekes på straffenivået for hvert av de mest alvorlige lovbruddene. Dette fører til at det blir synlig hvordan straffskjerpelsesprinsippet er anvendt i praksis. Ved omfattende og sammensatte overtredelser som i saken her er det ikke naturlig å peke på straffenivået for hvert ledd i straffutmålingen, men kun enkelte hovedelementer, slik jeg kommer tilbake til.
- (17) Der det er tale om flere overgrep mot flere, men et begrenset antall fornærmede, er det vanlig å først ta stilling til straffenivået for de samlede overgrepene mot hver av de fornærmede, før det foretas en helhetlig vurdering basert på straffskjerpelsesprinsippet. En slik framgangsmåte vil synliggjøre krenkelsene mot hver av de fornærmede. Også vurderingen av straffenivå knyttet til den enkelte fornærmede kan innebære anvendelse av straffskjerpelsesprinsippet. Det denne saken særlig reiser spørsmål om, er imidlertid fastsettelsen av samlet straff ved overgrep mot to fornærmede.

Straffenivået for overtredelsene mot hver av de fornærmede

- (18) Jeg ser først på overgrepene mot den eldste datteren, B. Lagmannsretten oppsummerer sin bevisvurdering slik:
- «Lagmannsretten finner det således bevist utover enhver rimelig tvil at tiltalte gjentatte ganger har masturbert sin datter B sitt kjønnsorgan og ført en finger inn i hennes skjede, samt plassert sin nakne penis på og inntil hennes nakne skjede. Det legges til grunn at dette skjedde fra hun var 6–7 år gammel og frem til en stund før hun flyttet til sin mor på Y i 2020.»

- (19) Omfang og varighet av overgrepene mot begge jentene er ellers beskrevet slik:
- «Når det gjelder omfang og varighet, legger lagmannsretten i utgangspunktet til grunn det som de fornærmede har forklart, likevel slik at det er tatt høyde for den usikkerhet som ligger i at forholdene til dels ligger langt tilbake i tid da jentene var små, noe som kan ha betydning for deres erindringsbilde. Det er uansett ikke tvil om at det er tale om svært mange overgrep, begått over en lang periode og som har preget de fornærmedes oppvekst på en svært belastende måte.»
- (20) Strafferammen for grov overtredelse av straffeloven § 299 om seksuell omgang med barn under 14 år, som etter loven alltid anses som voldtekt, er fengsel inntil 21 år, jf. straffeloven § 301.
- (21) Seksuell omgang i form av inntrengning er særlig alvorlig. Straffen for ett tilfelle av innføring av finger i skjeden til et barn under 14 år ligger i utgangspunktet på fengsel i om lag 3 år og 3 måneder, jf. HR-2019-2385-A avsnitt 17. For B var det tale om svært mange tilfeller, begått over en lang periode. I tillegg til innføring av finger i skjeden besto den seksuelle omgangen i masturbering av hennes kjønnsorgan og at domfelte plasserte sin nakne penis på og inntil hennes nakne kjønnsorgan. Selv om det er tale om ett fortsatt straffbart forhold, er vurderingen av slike gjentatte handlinger langt på vei parallell med tilsvarende vurdering ved selvstendige straffbare forhold basert på straffskjerpelsesprinsippet, jf. HR-2024-1672-A avsnitt 25. Det skal med andre ord gis et tillegg i straffen, som gradvis vil avflate etter hvert som antall handlinger blir høyt.
- (22) For B fortsatte de samme handlingene etter at hun fylte 14 år og fram til hun fylte 16 år, som for denne perioden rammes av straffeloven § 302. Selv om denne tidsperioden rammes av et annet straffebud, er det i realiteten tale om et fortsatt straffbart forhold. Også overgrepene i denne perioden er alvorlige, men straffenivået vil være lavere enn for overgrep mot barn under 14 år.
- (23) Grunnet slektskapsforholdet har A også overtrådt straffeloven § 312 om seksuell omgang mellom slektninger i nedstigende linje. Også situasjoner der samme handling innebærer en overtredelse av flere straffebud, såkalt idealkonkurrens, omfattes av straffeloven § 79 bokstav a. Ved idealkonkurrens tas det utgangspunkt i det grunnleggende forholdet, og deretter skjerpes straffen fordi handlingen også rammes av andre straffebud, jf. Rt-2013-287 avsnitt 11. Jeg bemerker at perioden for overgrep strakk seg noe ut over tidspunktet da B fylte 16 år, og for denne siste delen av perioden er det kun § 312 som kommer til anvendelse.
- (24) Saksforholdet for B har likhetstrekk med HR-2016-1454-A, der utgangspunktet for straffen ble satt til fengsel i 7 år og 6 måneder for overgrep begått over lang tid. Den saken gjaldt mer alvorlige handlinger. På den annen side var samtlige handlinger begått før straffenivået ble hevet ved lovendring i 2010, og tidsperioden var noe kortere. Overgrepene mot B startet før straffhevingen i 2010, men fant i det alt vesentlige sted etter dette.
- (25) Jeg er enig i lagmannsrettens vurdering av at overgrepene mot B samlet sett ville gitt en straff av fengsel på i overkant av 7 år.
- (26) Jeg går så over til å se på overgrepene mot den yngste datteren, C. Overgrepene mot henne er oppsummert på følgende måte:

«Når det gjelder C legger lagmannsretten tilsvarende til grunn som bevist utover enhver rimelig tvil at tiltalte har hatt seksuell omgang med henne ved gjentatte ganger å masturbere hennes kjønnsorgan/klitoris og plassere sin nakne penis på og inntil hennes nakne skjede, rygg og rumpe. Ved en anledning skal han også ha foretatt samleielignende bevegelser med henne mens de hadde klær på seg som beskrevet over. Samtlige handlinger er å anse som seksuell omgang i form av samleiesurrogat, jf. momentene fremhevet i HR-2017-968-A avsnitt 50. ...

Lagmannsretten legger til grunn at den seksuelle omgangen som bestod i å ta sitt nakne kjønnsorgan mot C sitt underliv startet i 6–7-årsalderen, mens berøring og massering av hennes underliv og klitoris startet etter hun var fylt 12 år. De øvrige handlingene som C har forklart seg om, dvs. massering av rumpe, beføling og slikking av bryst er å anse som seksuell handling i lovens forstand. Lagmannsretten vurderer det også slik at bruken av massasjeapparat mot hennes kjønnsorgan skal bedømmes som seksuell handling og ikke seksuell omgang, hensett til at dette skjedde utenpå trusen.»

- (27) Den seksuelle omgangen besto altså også for Cs del i masturbering av hennes kjønnsorgan og at tiltalte tok sin nakne penis mot hennes nakne kjønnsorgan. Men til forskjell fra hva som var tilfelle for B, omfattet handlingene ikke innføring av finger i skjeden. Inntrengning er som nevnt særlig alvorlig, og jeg legger til grunn at straffenivået for masturbering og handlinger som framstår som samleiesurrogat, ligger lavere. Til sammenligning viser jeg til HR-2019-608-A avsnitt 20, der straffen for ett tilfelle av slikking av kjønnsorgan ble angitt til fengsel i 2 år og 9 måneder. Straffenivået for masturbering med hånden vil ofte ligge lavere enn dette, mens straffen ved direkte kontakt mellom nakne kjønnsorganer vil ligge omtrent på nevnte nivå.
- (28) Også for C er det tale om svært mange overgrep over et langt tidsrom som har preget hennes barndom. I tillegg til seksuell omgang ble hun utsatt for ulike seksuelle handlinger. Slik jeg forstår lagmannsrettens dom, startet overgrepene da hun var 6–7 år. Etter at hun ble 14 år besto overgrepene i seksuelle handlinger, ikke seksuell omgang, bortsett fra tilfellet i post II, som fant sted i 2022, altså etter at hun hadde fylt 16 år. Også for C kommer straffeloven § 312 inn som et skjerpende moment, med den presisering at for overgrepet som fant sted i 2022, er det kun dette straffebudet som får anvendelse. Fraværet av inntrengning og at overgrepene ble noe mindre alvorlige etter at hun fylte 14 år, fører likevel til at samlet straff ville vært satt noe lavere enn for overgrepene mot B.
- (29) Jeg er kommet til at dersom overgrepene mot C vurderes isolert, ville straffen vært i størrelsesorden fengsel i 6 år.

Utmåling av samlet straff ved seksuallovbrudd begått mot flere

- (30) Som jeg har vært inne på, sier ikke straffeloven § 79 bokstav a noe uttrykkelig om metoden for fastsettelse av samlet straff ved flere lovbrudd, og da heller ikke noe om hvor stort tillegg det skal gis til straffen for det forholdet som bedømmes som mest alvorlig. Lovgiver har imidlertid benyttet endringer av bestemmelsen til å gi signaler om dette.
- (31) Straffeloven § 79 bokstav a tilsvarer langt på vei straffeloven av 1902 § 62. Denne ga opprinnelig anvisning på et tillegg i strafferammen på halvparten av rammen for det mest alvorlige lovbruddet, men ble i 2003 endret slik at rammen ble økt til det dobbelte av rammen for det mest alvorlige forholdet. Det går fram av Ot.prp. nr. 109 (2001–2002)

side 38–40 og 43 at formålet var å gi et signal om straffskjerpelse ved utmåling av straff for flere overtredelser, særlig for vinnings-, volds- og seksuallovbrudd. Den skjerpede strafferammen ble, med enkelte unntak, beholdt i ny straffelov. I Ot.prp. nr. 90 (2003–2004) side 128 er det vist til at det ville «gi et klart signal til domstolene om at gjentakelse, sammenstøt og organisert kriminalitet skal tillegges betydelig skjerpende vekt ved straffutmålingen».

- (32) Paragraf 79 angir imidlertid et noe mindre tillegg i strafferammen der strafferammen allerede er høy, ved at tillegget ikke kan overstige seks år. Der strafferammen for det mest alvorlige forholdet er høyere enn seks år, vil derfor lengstestrafen ikke være det dobbelte, men noe lavere. Fra og med en strafferamme på 15 år vil den økte strafferammen etter § 79 uansett nå den maksimale straffen på 21 år.
- (33) Ellers nevner jeg at det i Prop. 137 L (2016–2017) ble foreslått lovendringer som forutsatte ytterligere økning i tillegget. Forslaget ble imidlertid ikke vedtatt av Stortinget.
- (34) Jeg legger videre til grunn at ved integritetskrenkelser begått mot flere fornærmede vil den samlede skaden, og derved straffverdigheten, normalt være større enn der det er begått flere integritetskrenkelser mot samme person. Tillegget i straff bør derfor være merkbart større i slike tilfeller, se HR-2024-1672-A avsnitt 26.
- (35) Også ved flere fornærmede vil det skje en gradvis avflating av straffenivået etter hvert som antall fornærmede øker. For vår sak er det av størst interesse å se på praksis som gjelder alvorlige seksuallovbrudd begått mot to fornærmede.
- (36) I Rt-2014-495, som gjaldt voldtekt og forsøk på voldtekt, ble straffen angitt til henholdsvis om lag 4 år og rundt 2 år og 2 måneder. Samlet straff ble satt til 5 år og 6 måneder, inkludert en tidligere straff på betinget fengsel i 60 dager. Rt-2015-401 gjaldt to voldtekter, der hver av dem ville gitt en straff på fengsel i 6 år. Samlet straff ble angitt til opp mot 10 år før fradrag for tidsforløpet. Endelig nevner jeg HR-2019-608-A, der straffen for overgrep mot den ene fornærmede ble angitt til fengsel i 4 år og 3 måneder, og straffen for overgrep mot den andre til fengsel i rundt 3 år. Sammen med et forhold som gjaldt overgrepsbilder av barn, der straffen ble angitt til fengsel i 6 måneder, ble samlet straff satt til fengsel i 6 år og 6 måneder.
- (37) Også saker om andre integritetskrenkelser enn seksuallovbrudd er av interesse. Rt-2009-1526 gjaldt to forsøk på overlagt drap. Hvert av forsøkene ble angitt til en straff av fengsel i 8 år. Etter at det var tatt noe hensyn til skjerpende og formildende omstendigheter, ble samlet straff satt til fengsel i 12 år.
- (38) Avgjørelsene viser at det ikke kan utledes noen klar norm om størrelsen av tillegget. Domstolene vil her som ellers ha betydelig grad av frihet til å fastsette en passende straff. Slik jeg ser det, må imidlertid tillegget ved at det er begått overgrep mot to fornærmede, utgjøre en vesentlig andel av den fengselsstraffen som krenkelsene mot den andre fornærmede i utgangspunktet ville gitt. Det vil derfor sjelden være grunn til at tillegget settes lavere enn halvparten av utgangspunktet, og ofte vil tillegget måtte settes høyere.
- (39) Der straffenivået allerede i utgangspunktet er høyt, vil begrunnelsen for ytterligere straff ikke stå like sterkt som ved mer moderate straffenivåer, og rimeligheten av samlet straff kommer i større grad på spissen. Etter min oppfatning gjenspeiles dette i straffeloven

§ 79 bokstav a ved at strafferammer på mer enn 6 år ikke skal dobles, men økes med 6 år. Også ved lengre straffer vil det imidlertid etter mitt syn sjelden være grunnlag for å sette et lavere tillegg enn halvparten av utgangspunktet.

- (40) Jeg presiserer at anvendelse av straffskjerpelsesprinsippet ved flere fornærmede ikke betyr at det ses ulikt på alvoret av de krenkelser den enkelte fornærmede er blitt utsatt for. Det er kun tale om en metode for å finne fram til en samlet straff som skal ta opp i seg alvoret av overtredelsene overfor samtlige fornærmede, samtidig som straffen ikke skal bli urimelig lang.
- (41) Etter å ha tatt utgangspunkt i en straff av fengsel i noe i overkant av 7 år for handlingene overfor hver av de to fornærmede, satte lagmannsretten i saken her samlet straff til fengsel i 8 år og 6 måneder. Tillegget er etter min mening klart for lavt, også om utgangspunktet for straffen for overgrepene mot C settes lavere enn lagmannsretten har gjort, slik jeg er kommet til ovenfor. Det er i hvert fall ikke grunn til å sette tillegget lavere enn halvparten av hva sistnevnte forhold ville gitt i straff vurdert isolert. Slik jeg ser det, vil utgangspunktet for samlet straff i saken her være fengsel i området fra 10 år og 6 måneder til 11 år.
- (42) Det foreligger ingen formildende omstendigheter. Lagmannsretten har ilagt kontaktforbud overfor de fornærmede i 5 år. Det tas noe, men begrenset hensyn til dette ved fastsettelsen av samlet straff, se straffeloven § 29 andre ledd.

Konklusjon

- (43) Jeg er etter dette kommet til at passende straff settes til fengsel i 10 år og 6 måneder.
- (44) Jeg stemmer for slik

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 10 – ti – år og 6 – seks – måneder. Til fradrag i straffen går 628 – sekshundreogtjueåtte – dager for utholdt frihetsberøvelse.

(45)	Dommer Bull:	Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.
(46)	Dommer Bergh:	Likeså.
(47)	Dommer Lund:	Likeså.
(48)	Dommer Indreberg:	Likeså.

(49) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

I lagmannsrettens dom, domsslutningen punkt 2, gjøres den endring at straffen settes til fengsel i 10 – ti – år og 6 – seks – måneder. Til fradrag i straffen går 628 – sekshundreogtjueåtte – dager for utholdt frihetsberøvelse.